Kan barn lära sig samhörighet med naturen?

En fallstudie av ett skolprojekt för naturvård i Bromma, Sverige

Sammanfattning av examensarbete av Sophie Belton, Stockholm Resilience Centre, 2015.

Bakgrund: Dagens barn tillbringar mycket mindre tid utomhus i direkt kontakt med naturen än tidigare. Denna trend till ”frånkoppling” har många negativa konsekvenser för barns hälsa och välbefinnande som är väl undersökta (t ex minskar vistelse i naturen stress, ångest, depression och risken för fetma, samtidigt som kognitiva funktioner och koncentration ökar). Det finns också en annan viktig konsekvens av att växa upp långt från naturen: barn som inte får möjlighet att utveckla en relation med naturen är mindre benägna att värdesätta den, ta hand om den och skydda den i sitt vuxna liv. Vem kommer att vara förvaltare av framtidens miljö? Denna studie ligger inom ramen för en växande internationell rörelse för att "återkoppla" barn till naturen.

Syfte: Att undersöka om deltagande i Olovslundsskolans Salamanderräddningsprojekt* ökade barns samhörighet med naturen (SN), och i så fall hur (vilka var de viktigaste funktionerna i projektet som möjliggjorde en närmare SN?). Genom observationer av barnen under projektet samt enkäter och intervjuer ville jag förstå vad Salamanderprojektet betydde för eleverna (i deras egna ord).

Slutsatser: Deltagande i Salamanderprojektet gjorde att barnen kände större samhörighet med naturen. Barnen beskrev en förändring under projektets gång av sina känslor för, och förståelse för, salamandrar (de visste mer om dem, kände för och brydde sig mer om dem). Denna förändring avspeglades i en ökad närhet och förståelse för andra djur och för naturen som helhet.

”Jag har väl fått mer - okej respekt är ett stort ord, men jag får använda det för att det inte finns något annat - respekt för, liksom, hur de lever för det är ganska… jag skulle inte klara det! Nu, ser jag dem på ett annat sätt. Förut tänkte jag att det var, liksom, djur. Nu är det, liksom, att det är sådana som, alltså, de behöver hjälp, precis som människor kan behöva hjälp ibland.”(Deltagare 1)

”Ja, man är mindre rädd och man känner sig mer trygg i naturen.”(Deltagare 23)

* Salamanderprojektet är ett samarbete mellan kommunen och Olovslundsskolan där, varje vår, eleverna från årskurs 4 räddar salamandrar som har ramlat i en närliggande tom plaskdamm. För mer information, titta på Stockholms miljobarometern.

Jag identifierade 5 viktiga inslag i projektet som uppmuntrade barn att känna en närmare SN:

• Barnen hade kul
Barnen beskrev den njutning och glädje de fick från projektet och hur "kul" det var (detta ord hade en rad betydelser för olika elever). Det är väl etablerat i litteraturen att barns inlärningsmöjligheter förbättras i en situation där de har roligt, vilket denna studie bekräftar.

"Det bästa är att man räddar dem alla och det är kul." (Deltagare 17)

"Det är väldigt mycket glädje att hitta salamandrarna i högarna." (Deltagare 2)

• Att vara en del av något "stort"
Barn uppskattade att "få vara med i" eller "vara en del av" ett projekt som räckte bortom skolan och som hade verklig betydelse. Detta fick dem att känna sig nyttiga och starka. Detta var ett mer överraskande resultat eftersom det är mindre etablerat i litteraturen.

"Jag tycker att det är roligt att känna att man har gjort något som är viktigt. Något som faktiskt är bra för naturen, något som gör skillnad." (Deltagare 1)

Deltagare 21: *Jag tycker att det är väldigt kul att man får hjälpa till (...). Läraren berättade ju det att vi ska hjälpa till och att vi har, liksom, bara vår skola har tillstånd att ta de där större vattensalamandrarna och det tycker jag är ganska coolt .*

Intervjuare: *Det är det!*

Deltagare 21: *Och det skulle man kunna berätta om sedan, när man blir stor, till sina barn .*

• Barnen hade ansvar
Barnen uppskattade också att få ta ansvar och vara betrodda att göra ett bra jobb. Detta tillät dem att känna en viss känsla av ägarskap över projektet samt bygga förtroende och kompetens i uppgifterna. Denna slutsats stöds av teorin att barn förbättrar samhörigheten med naturen genom att ha en känsla av ansvar gentemot den och att ju mer ansvar de får, desto bättre blir inlärningsresultatet.

"Det var roligt att hon [läraren] inte kom och tittade över oss, utan hon trodde att vi kunde klara det och det kunde vi också! Man fick ju ta ansvar men det var, liksom, kul att få göra de." (Deltagare 9)

• Projektet var "på riktigt"
En annan viktig sak med projektet var att det var "på riktigt". Salamanderprojektet är komplext, som riktiga vardagssituationer är; det förändras och upplevs olika beroende på de dagliga villkoren (väder, antal salamandrar som hittades, gruppdynamik etc.). Barnen uppskattade dessa aspekter och den "learning by doing" som kom ut av situationen. Detta gjorde att de fick uppleva vad insamling av vetenskapliga data verkligen handlar om (du vet aldrig vad du hittar).

"Man får en helt annan sorts utbildning! (Deltagare 25)

Det här är lite mer att man lär sig hur det är på riktigt, liksom. I klassrummet så är det bara att man lär sig information om dem. (…) Man ser inte hur dom ser ut på riktig, liksom. Så det är lite mer i verkligheten. (Deltagare 19)

• Tidsaspekten
Det faktum att projektet sträcker sig över åtta veckor var viktigt för att barnen skulle kunna bygga en koppling till det och till naturen. Det handlade inte bara om att uppleva projektet under olika förhållanden; att delta flera gånger (i genomsnitt tre) tillät många att komma över sin första rädsla/oro för att röra vid salamandrar och bygga upp ett förtroende. Projektet kunde också hållas vid liv på skolan tack vare att lärare och kamrater från 4:e klass frågade om det regelbundet. Detta tyder på att den särskilda kulturen på skolan kring projektet också bidrar till erfarenheten som helhet och till den SN som blev möjlig genom denna erfarenhet.

Reflektioner: Salamanderprojektet var en unik och värdefull naturupplevelse för de deltagande barnen och de kände stolthet över det. De berättade att de gick igenom en personlig förändring i och med projektet, och de tyckte att den breda inlärningsmetoden var en verklig praktisk erfarenhet av naturvård som ges till alla 4:e-klassare i Olovslundsskolan. En ökad samhörighet med naturen möjliggjordes genom flera funktioner i projektet. Dock skulle en framtida studie (kanske under fem eller tio år) behövas för att fastställa projektets långsiktiga effekter på barns SN.

Dessutom verkar det som om barnen, genom att sköta en miljövänlig verksamhet (att rädda salamandrar), utvecklat sin SN. Detta är i själva verket en oväntad upptäckt som kan sprida lite ljus över förhållandet mellan våra värderingar/känslor/attityder och vårt beteende. I själva verket förstås detta förhållande vanligen inom psykologin enligt följande: vårt "inre" (i det här fallet SN) leder till vårt "yttre" (beteende). I denna studie påvisar jag dock att relationen också kan fungera åt andra hållet: aktiviteten att uträtta något kan påverka vår känsla. Denna teoretiska insikt öppnar dörren till mer forskning på detta område.

Avslutande kommentarer och personliga reflektioner:
Denna studie kompletterar andra studier som rapporterar om projektets framgång ur ett ekologiskt perspektiv (under åtta år har tusentals av de två skyddsvärda salamanderarterna räddats). Den visar den sociala/mänskliga erfarenheten av projektet och fungerar som ett bra exempel på ett naturvårdssamarbete som främjar en erfarenhet av SN i skolan. Jag hoppas att andra skolor och kommuner eller miljöorganisationer kan inspireras av detta exempel och införa liknande samarbetsprojekt som har både sociala och ekologiska fördelar: bevarande av biologisk mångfald och barns lärande och SN.

Ytterligare information om studien kan fås av Sophie Belton,
belton.sophie@gmail.com